

"Nev-i beşerde envâen dalâlete düşen fırkaların sebebi-dalâletleri, imamlarının kusurudur. Evet, imamları bâtından bahsetmişlerse de, meşhudatlarına itimad ve iktifa ederek esnâ-i tarikten dönmüşlerdir." İzah eder misiniz?

"Kur'ân'ın bu hâsiyeti beşerin eserlerinde bulunmadığı gibi, melekût cihetine geçen evliya ve sair büyüklerin netaic-i fikirlerinde de bulunamamıştır. Ve eşyanın bâtınına dalmış olan İshrâkiyun ve âlem-i gayba nüfuz eden Rûhâniyun dahi Kur'ân'ın bu hâsiyetini bulamamışlardır. Zira onların nazarları mukayyet olduğundan, hakikat-i mutlakayı ihata edemez. Bunlar ancak hakikatin bir tarafını bulur ve ifrat-tefritle tasarrufa başlarlar. Bunun için tenasübü bozup muvazeneyi ihlâl ediyorlar."

"Meselâ, envâ-ı cevâhiri hâvi ziynetli ve kıymetli bir defineyi keşfetmek için birkaç adam denizin dibine dalarlar. Denizin dibinde araştırma yaparken birisinin eline uzunca bir parça elmas geçer. Definenin müştamilâtını tamamen bu gibi elmaslardan ibaret olduğuna hükmeder. Sonra arkadaşlarından başka çeşit cevherin bahsini işittiğinde, onların buldukları cevâhirin kendi bulduğu elmasın nakışları olduklarını tahayyül eder. Diğer kürevî bir yakutu bulur. Öteki arkadaşı da başka bir çeşidini buluyor. Ve hâkezâ, herbirisi definenin esas müştamilâtı kendi bulduğu çeşitten ibaret olduğunu ve arkadaşlarının buldukları çeşitler de definenin zevâid ve teferruatından olduğunu itikad eder. Mesele bu şekle girmekle muvazene kayıp ve tenâsüp zâil olur."

"Arkadaş! Nev-i beşerde envâen dalâlete düşen fırkaların sebebi-dalâletleri, imamlarının kusurudur. Evet, imamları bâtından bahsetmişlerse de meşhudatlarına itimad ve iktifa ederek esnâ-i tarikten dönmüşlerdir. Ve **اعْيُشَا كُنْزًا تَابَعُوا أَنِيَّ شَتَّ طَفَّ** kavline mâsadak olmuşlardır."(1)

İnsan akli hakikatlerin bazı taraflarını hisseder, ama tam ihata edemediği için ahenkli olarak tam tarif edemez. Tam tarif için külli ve ihatalı bir nazar lazımdır. İnsanlık ve özellikle insanlığın akli konumunda olan filozof ve düşünürler, insanın mahiyetini ve evreni cüzi ve kayıtlı olarak çözümlenmişlerdir. Yani kâinatı ve insanı

---

bütünü ile görüp tam ihata edemedikleri için, hakikate de tam nüfuz edememişler. Onları takip eden güruh da yarım yamalak kalmıştır.

Hakkın kemali bütünlüğündedir. Bütünlüğe erişemeyen hakka da erişemez. Bütünlük ise vahyin elindedir. Bu batıl ekollerin durumu, gözü kapalı adamların el yordamı ile fili tarif etmeleri gibidir. Evet, daha önce fili hiç görmemiş gözü kapalı bir adam eli ile filin kulağını tutuyor, "fil nedir" diye sorulduğunda "*fil yelpaze gibi bir şeydir*" diyor. Diğerine soruyorlar, o da eli ile hortumunu tuttuğu için file "*hortum gibi bir şey*" diyor ve diğer bir başkası da bacağını kavradığı için, file "*sütun gibi bir şey*" diyor ve hakeza. Halbuki gözü açık adam fili bir bütün hâlinde gördüğü için, o gözü kapalı adamlara gülüyor.

Kur'an ve İslam, *kâinatı bütünü ile ihata edip Allah'ı her yönü ile tarif ediyor.* Filozoflar ise ancak hakikatlerin uçlarını ve kırıntılarını tarif edebiliyorlar ki, bu da bütünü yanında gayet sönük ve yetersiz kalıyor. Kemalın kırıntılarını görmek, bütününe vakıf olmak anlamını taşıyor yani.

Bu yüzden insanlık vahye muhtaçtır. Tevhit, vahiy ve nübüvvetin bir simgesi ve bayrağıdır. Yoksa sadece bir İlahi varlık telakkisi değildir. Yani Allah'ı bilmek varlığını bilmekten farklı bir şeydir. Allah'ı ilk sebep olarak bilmek ve sonra mülkünü sebeplere peşkeş çekmek, hakiki bir tevhit ve Allah bilinci değildir. Her şeyde ve her sebep arakasında Allah'ın varlığını birliğini, isimlerini ve sıfatlarını görmeden iman etmek, hem makbul değil hem de kamil bir iman değildir. Bugün İslam'ın dışındaki dinler ve felsefi ekollerin hepsi şirk içinde ve hakiki tevhitte uzaktırlar.

Bu hüküm Kur'an dairesinde olup, ama farklı meslek ve meşrepleri benimsemiş ekoller için de geçerlidir. Kalbi esas olan tasavvuf, akli esas alan medrese, nakli öne çıkaran Zahiruyyun mezhebinde de bir dağınıklık bir ihata sorunu bulunuyor. Ama her üçünü dengede götüren sahabe mesleği, her şeye tam ihata ediyor, hakikati bütünü ile kavriyor bu yüzdendir ki sahabeye yetişilemiyor. Çünkü sahabe mesleği safi vahiy mesleğidir.

"Arkadaş! Nev-i beşerde envâen dalâlete düşen fırkaların sebebi-dalâletleri, imamlarının kusurudur. Evet, imamları bâtından bahsetmişlerse de, meşhudatlarına itimad ve iktifa ederek esnâ-i tarikten dönmüşlerdir."(2)

Bu cümlenin anlamı şöyle oluyor:

Aristo, bir hususta hakkı yakalamış olsa da çok hususlarda batıla saplanmış ve takipçilerini de batıla sürüklemiştir.

İbn-i Arabi, genel anlamda hidayet içinde olmuş olsa da hakkın dengesini temin

---

konusunda sahabeye kıyasla inhiraftan kurtulamamıştır.

Fahr-u Razi hak dairesinde olmakla birlikte akıldan tarafa kantarın topuzunu kaçırmıştır.

Lakin *İmam-ı Gazali, Şah-ı Nakşibendi, Abdülkadir Geylani, İmam-ı Rabbani, Bediüzzaman Said Nursi* gibi hak kahramanları, hem hak içinde kalmışlar hem hakka hakkı ile nüfuz etmiş sahabe mesleği yolcularıdır...

Dipnotlar:

(1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Zeylû'l-Habbe.](#)

(2) bk. [age.](#)